

**КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ**

УДК 39 (477.87) (437.6) (438)

Наконечний Володимир Михайлович

кандидат історичних наук,

Київський національний університет культури і мистецтв,

Київ, Україна,

nakonechniy.ua@gmail.com

**КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ**

Стаття присвячена спробі комплексного аналізу особливостей лемківської культурної дипломатії протягом 1940–80-х рр., коли в умовах відсутності державності це була єдина можливість промоції власної етнічної самобутності у вільному світі. Встановлено, що координаційним центром культурної діяльності лемківських організацій на американському континенті, була заснована в 1976 р. Фундація Дослідження Лемківщини в Америці. Проведений аналіз переконливо продемонстрував ефективність політики культурної дипломатії, котру реалізовували представники лемківських організацій в США та Канаді. Вона була спрямована як на популяризацію історії та культури русинів-українців у західному світі, так і на захист цінностей етнічної унікальності та всеукраїнської соборності від медійних атак комуністичної пропаганди. Відзначимо різноплановість застосовуваних лемками практик: видавнича справа науково-культурного (зібрання творів Б.-І. Антонича, журнал «Лемківщина», двотомне енциклопедичне видання «Лемківщина: земля-люди-історія-культура») та пропагандистського (наприклад, серія англomовних видань, спрямованих на інформування західного світу про примусове виселення лемків з рідних земель у перші повоєнні роки) змісту, музейно-експозиційна діяльність (насамперед, Український Лемківський музей у Стемфордї), пікетування дипломатичних установ Польщі та Радянського Союзу із широким залученням засобів масової інформації. Усе це уможливило збереження культурної самобутності лемківських переселенців у глобалізованому західному світі та утвердження їхньої єдності з українством. Перспективним продовженням теми дослідження вважаємо необхідність цілісного опрацювання феномену культурної дипломатії закордонного українства у ХХ ст.

Ключові слова: культурна дипломатія, діаспора, Фундація Дослідження Лемківщини в Америці, журнал «Лемківщина», Український Лемківський музей у Стемфордї.

Nakonechnyi Volodymyr, Candidate of Historical Sciences, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

Cultural diplomacy of the Lemko organizations in Diaspora in the 2nd half of the XXth century

The article is devoted to the attempt to comprehensively analyze the features of the Lemko cultural diplomacy during 1940–1980s, when, in the conditions of their own statehood absence, there was left the only opportunity for the Lemko's ethnic identity promotion abroad. It has been found out that the coordinating center for the Lemko organization cultural activities on the American continent was carried out by the Research Institute of Lemkivshchyna in America in 1976. The analysis has convincingly demonstrated the effectiveness of cultural diplomacy, which was implemented by representatives of the Lemko organizations in the United States and Canada. Its purpose was to promote the history and culture of the Rusyn-Ukrainians in the Western world, as well as protect the values of ethnic uniqueness and Ukrainian unity from the communist propaganda media attacks. The diversity of practices used by the Lemkos comprised the following: the publishing activity of the scientific and cultural (the collection of works by B. I. Antonych, the Lemkivshchyna magazine, the two-volume encyclopedic edition «Lemkivshchyna: earth-people-history-culture») and propaganda (for example, a series of the English-language publications aimed at informing the Western world about the Lemkos forced eviction from their native lands during the first post-war years) content, museum activity (first of all, the Ukrainian Lemko Museum in Stanford), picketing of diplomatic establishments in Poland and the Soviet Union with a massive media involvement. The abovementioned activity made it possible to preserve the cultural identity of the Lemko migrants in a globalized Western world and establish their unity with the Ukrainians. The prospective continuation of this research presents the need for a holistic study of the XXth century foreign Ukrainians cultural diplomacy phenomenon.

Key words: cultural diplomacy, Diaspora, Lemkivshchyna Research in America, Lemkivshchyna magazine, Ukrainian Lemko Museum in Stanford.

Наконецный Владимир Михайлович, кандидат исторических наук, Киевский национальный университет культуры и искусств, Киев, Украина

Культурная дипломатия лемковских организаций в диаспоре во второй половине ХХ-го века

Статья посвящена попытке комплексного анализа особенностей лемковской культурной дипломатии в течение 1940–80-х гг., когда в условиях отсутствия государственности это была единственная возможность популяризации собственной этнической самобытности в свободном мире. Установлено, что координационным центром культурной деятельности лемковских организаций на американском континенте, был основанный в 1976 г.

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ

Фонд Исследования Лемковщины в Америке. Проведенный анализ убедительно продемонстрировал эффективность политики культурной дипломатии, которую реализовывали представители лемковских организаций в США и Канаде. Она была направлена как на популяризацию истории и культуры русинов-украинцев в западном мире, так и на защиту ценностей этнической уникальности и общеукраинской соборности от медийных атак коммунистической пропаганды. Отметим многоплановость применяемых лемками практик: издательская работа научно-культурного (собрание сочинений Б.-И. Антонича, журнал «Лемковщина», двухтомное энциклопедическое издание «Лемковщина: земля-люди-история-культура») и пропагандистского (например, серия англоязычных изданий, направленных на информирование западного мира о принудительном выселении лемков из родных земель в первые послевоенные годы) содержания, музейно-экспозиционная деятельность (прежде всего, Украинский Лемковский музей в Стэмфорде), пикетирование дипломатических учреждений Польши и Советского Союза с широким привлечением средств массовой информации. Все это позволило сохранить культурную самобытность лемковских переселенцев в глобальном западном мире и утвердить их единство с украинцами. Перспективным продолжением темы исследования считаем необходимость целостного осмысления феномена культурной дипломатии зарубежного украинства в ХХ в.

Ключевые слова: культурная дипломатия, диаспора, Фонд Исследования Лемковщины в Америке, журнал «Лемковщина», Украинский Лемковский музей в Стэмфорде.

Вступ. Повоєнний устрій світу вкотре залишив українців у статусі недержавної нації. Втікаючи від жахів європейських тоталітаризмів, багато наших співвітчизників опинилися на американському континенті, здебільшого, у США та Канаді. Там вони знайшли можливість плекати та популяризувати власну культуру, разом із тим органічно інтегруючись у мультикультурне американське суспільство. При цьому одним із найбільш організованих і активних українських субетносів у діаспорі виявилися лемки, чиї інституції постали ще у міжвоєнний період. Саме тоді русини-українці заклали традиції культурної дипломатії, сфокусованої на пошуку можливостей популяризації своєї етнічної спадщини з метою її збереження та трансляції наступним поколінням.

Мета дослідження полягає в спробі комплексного аналізу особливостей лемківської культурної дипломатії протягом 1940–80-х рр., коли в умовах відсутності державності це була чи не єдина можливість промоції власної етнічної самобутності у вільному світі.

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ

Наукова новизна. У статті вперше досліджено особливості культурної дипломатії представників лемківських організацій у діаспорі у повоєнний період.

Виклад основного матеріалу. Координаційним центром лемківських організацій, котрі діяли на американському континенті, була Організація оборони Лемківщини (далі – ООЛ) як органічна складова Світової Федерації Лемків (далі – СФЛ). Генеза цієї лемківської установи сягає ще передвоєнних часів. Вона була заснована 1936 р. у Філадельфії на з'їзді представників Комітетів Допомоги Лемківщини (діяли у США з 1933 р.), з метою єднання лемків на американському континенті та проведення культурно-освітньої діяльності й допомоги лемкам на рідних землях. З початком Другої світової війни організація занепала та відновила свою активну діяльність у 1958 р. у Йонкерсі (штат Нью-Джерсі) з напливом нової еміграції. У цей час вона нараховувала 24 відділи та близько 1 500 членів у США та Канаді.

Наприкінці 1976 р., з ініціативи тодішнього голови СФЛ Івана Гвозди і завдяки старанням очільника Крайової Управи ООЛ Мирона Миця, була заснована Фондація Дослідження Лемківщини в Америці (далі – ФДЛ). Вона постала як громадська науково-просвітницька організація, що мала за мету дослідження і популяризацію історії й культури лемків. 10 лютого 1977 р. ФДЛ була офіційно зареєстрована, а 12 березня цього ж року відбулися установчі збори, де було вибрано першу Раду Директорів. До її складу ввійшли такі знані представники лемківського руху у вільному світі як Іван Гвозда, Василь Майкович, Петро Гарайда, Дмитро Барна, Михайло Шашкевич, Микола Грицьковян, Юліян Котляр, Іван Бліха, Іван Полянський та Михайло Фарбанець. Першим головою ФДЛ було обрано Мирона Мицьо, а його наступниками стали Володимир Кікта та Стефан Гованський. Сьогодні ФДЛ очолює Андрій Хомик.

Уже на перших установчих зборах ФДЛ було окреслено її головну місію – стати дієвим інструментом культурної дипломатії русинів у вільному світі, що передбачало оперативне вирішення широкого кола питань: від створення позитивного міжнародного іміджу в країнах діаспорного проживання до налагодження ефективної комунікації – як у середині лемківської спільноти, так і з іншими українськими й іноетнічними установами. Серед головних завдань своєї діяльності ФДЛ визначила наступні: зберігати ідентичність, культурне надбання і традиції лемків і Лемківщини як невід'ємної частини України; забезпечувати фінансово і морально науковців, які досліджують проблеми Лемківщини або спеціалізуються в ділянках, що відносяться до лемкознавства, як також інституції, які сприяють науковим дослідженням у таких ділянках; популяризувати культурне надбання лемків у вільному світі. Для забезпечення реалізації таких амбітних завдань передбачалося організувати збірки фондів у формі пожертв від меценатів та установ.

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ

Популяризуючи світ лемківської культури, ООЛ сфокусувалася на видавничій діяльності, що фінансово уможливили численні благодійники з лемківського середовища. Завдяки їх зусиллям було реалізовано декілька фундаментальних видавничих проєктів, котрі мали значний резонанс у вільному світі. Найбільш раннім за часом був проєкт з інформування світової громадськості про дійсний перебіг і наслідки акції «Вісла». Його результатом стала англomовна книга Володимира Душника «Смерть і руїни на лінії Керзона» (1948) [15], де на розлогому матеріалі було представлено дійсну картину планомірного винищення польськими комуністами корінного населення лемківських теренів. Саме в цій книзі вперше було запропоновано геноцидну оптику при характеристиці акції «Вісла», що надалі стала домінувати в українському лемкознавстві. Книгу «Смерть і руїни на лінії Керзона» було спрямовано до дипломатичних представництв Польщі та СРСР, а також до редакцій найбільш впливових періодичних видань США та Канади («Catholic Gerald», «Tablet», «Catholic Sentinel», «Michigan Catholic», «Monitor», «Carrier-Journal») [1, с. 8].

Поряд із інформаційно-пропагандистськими видавничими акціями, американські лемки реалізували й декілька фундаментальних суто мистецьких і наукових проєктів, котрі були покликані продемонструвати культурну унікальність русинів-українців. Для прикладу, згадаємо підготовку та видання в 1967 р. творів найбільшого поета Лемківщини Богдана-Ігоря Антонича, що вийшли за редакцією Святослава Гординського і Богдана Рубчака. Саме згаданий проєкт дозволяє говорити про чудову координацію лемківських осередків на американському континенті, адже в його реалізації взяли участь представники 15 відділів ООЛ в США та Канаді [9, с. 5]. Відзначимо, що й по сьогодні згадана книга творів Б.-І. Антонича вважається однією з найкращих збірок за якістю літературознавчого опрацювання. Вона дала можливість зацікавленим читачам вільного світу пізнати творчий геній «співця Лемківщини».

Втім, найбільш амбітним видавничим проєктом ФДЛ стала підготовка фундаментальної енциклопедії історії та культури Лемківщини. Задумана ще в перші повоєнні десятиліття, вона тривалий час реалізовувалася у тісній кооперації лемків з іншими українськими вченими на американському континенті. Дослідницький колектив очолили такі знані інтелектуали як Богдан Загайкевич, Володимир Кубійович, Микола Шлемкевич, Богдан Кравців та Ярослав Падох. Завдяки їхнім старанням вдалося підібрати зацікавлених лемківською проблематикою дослідників, котрі працювали в академічних установах США, Канади та низки західноєвропейських країн. Найбільшу інтелектуальну допомогу надали співробітники Українського наукового

інституту Гарвардського університету Павло Магочій і Богдан Струмінський [9, с. 6–7].

Підсумком цієї непростоти, в умовах діаспорного браку навіть підставових джерел і літератури праці, ускладненої координацією вчених з багатьох країн і континентів, стала фундаментальна двотомна студія «Лемківщина: земля-люди-історія-культура» [6; 7]. Серед її авторів, крім вищезгаданих, були також такі знані лемкознавці як Іван Красовський, Микола Мушинка, Микола Дупляк, Іван Гвань та ін. Ця енциклопедія лемківського світу містила ґрунтовні розвідки про походження етноніму, специфіку фізичної та антропологічної географії, непросту історію та цікаву етнографію, а також багату матеріальну та духовну культуру найбільш західної гілки українського народу. Важливою концептуальною рисою двотомника стало послідовне утвердження єдності русинів з українським етнічним тілом, що стало вагомим аргументом у тогочасній боротьбі з польськими та російськими пропагандистами, котрі намагалися за будь-яку ціну спотворити національне обличчя лемків. Згадаємо, що саме ця енциклопедична студія була визнана західними етнологами за найбільш авторитетне свідчення українськості лемківського субетносу.

Та найбільш вагомим видавничим здобутком американських лемків став їхній журнал «Лемківщина». Часопис почав виходити у 1979 р. і був задуманий як один із інструментів культурної дипломатії русинів-українців у діаспорі. Про це промовисто свідчить звернення редакційної колеґії до своїх читачів. Зокрема, у ньому наголошувалося на потребі об'єднання розпорошених емігрантськими осередками представників лемківської інтелігенції, котрі повинні постати як єдина організована сила для подолання численних викликів, що їх історична доля призначила русинам. Серед головних завдань було визначено боротьбу «з ворожими польськими і москвофільськими облудними ідеями» – йшлося про намагання ворогів нашого народу маніпулювати лемками для розколу єдності українців [3, с. 1]. Також видавці «Лемківщини» наголошували на нагальній потребі популяризації своєї історії і культури у вільному світі.

Згаданому завданню сприяло впровадження у 1980 р. англomовного змісту видання. Про слушність такого рішення свідчить поява у 1981 р. рубрики «Англomовна кореспонденція», в якій своїми враженнями про прочитане могли ділитися як земляки, так й іноземні приятелі русинів. Відзначимо, що англomовний контент «Лемківщини» зростав від року до року, що було реакцією на зацікавленість матеріалами видання з-поза кола українських читачів. На початку 1980-х рр. було запроваджено кілька сторінковий англomовний дайджест, як своєрідну вставку в журнал, де містився переклад головних публікацій того чи іншого актуального числа [12; 16; 17; 20; 26; 27]. Серед таких англomовних статей домінували інформаційні повідомлення про головні події

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ

закордонного та материкового українства [11; 14; 18; 19; 28], а також нариси про важливі моменти національної культури [29] й історії (хрещення Русі [13; 27], повстанський рух у роки війни [23; 24], операція «Вісла» [22] та ін.).

Ще одним із важливих напрямів культурної дипломатії лемківських організацій на американському континенті стала музейна справа. Йшлося про те, щоб багата й оригінальна матеріальна та духовна культура лемківського світу, котра зазнавала дедалі більшого руйнування зусиллями польських комуністів на історичних землях, була збережена для нащадків. Ця складна і витратна справа набула конкретних обрисів у жовтні 1969 р., коли відбувся XII З'їзд ООЛ у Нью-Йорку. На ньому новообрана управа, яку очолив проф. Іван Гвозда, вперше чітко поставила питання про потребу лемківського музею, що мав би стати своєрідною культурною амбасадом русинської спільноти. У першому обіжнику новообрана управа наголошувала: «Окремою галуззю є музейно-архівна діяльність ООЛ, щоб зберегти культурно-мистецькі надбання лемків для культурної скарбниці України і світу. Йдеться тут так про всякі матеріальні як і духовні надбання (пісні, музику, звичаї, обичаї і т. д.). Не лише мусимо діяти тут, у Новому Світі, але й повинні зберегти все, що ще можливо і там, за залізною заслоною. Просимо не тримати нічого вдома, що може мати музейну вартість. Негайно шліть до Головної Управи для фахового збереження. Невдовзі буде назначена спеціальна Архівно-Музейна Рада Директорів, яка фахово займеться цими справами, включно із підшукуванням відповідного приміщення» [5].

Куратором музейної справи став подвижник лемківського руху в західному світі Микола Дупляк. У своїй праці він бачив три основні напрями: «1) збирати експонати матеріальної і духовної культури лемків та зберігати їх, щоб вони стали основою оформлення лемківського музею; 2) збирати та упорядковувати всякі матеріали, що мають відношення до праці ООЛ, щоб вони стали основою організаційного архіву; 3) збирати всяку різномовну літературу, що має відношення до Лемківщини та УПА, щоб вона стала опісля бібліотекою лемкознавства та УПА» [5]. Відзначимо, що наголошення на необхідності збирати літературу про український збройний опір у роки війни було пов'язано з тим, що найбільш запеклі бої точилися саме на лемківських теренах.

Ще однією важливою проблемою, котра постала перед організаторами, був пошук приміщення для музею [2]. Внаслідок кількарічних переговорів із керівництвом українських установ в американській діаспорі, було вирішено погодитися на пропозицію греко-католицького єпископа у Стемфорді, котрий гостинно запропонував віддати під музейні експозиції частину своїх єпархіальних палат [4]. Врешті, декілька років зусиль принесли очікуваний результат, і в 1981 р. Український Лемківський музей відкрив свої двері для всіх охочих запізнатися з оригінальною культурою одного з найдавніших українських субетносів. Відзначимо, що й по сьогодні лемківський музей провадить свою

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ

важливу працю на ниві культурної дипломатії завдяки багатьом жертводавцям, котрі збагачують його колекції цінними експонатами та літературою.

Втім, найбільш ефективним, з огляду на громадський резонанс, інструментом культурної дипломатії американських лемків стали численні акції пропагандистсько-інформаційного характеру. Вони влаштовувалися біля дипломатичних представництв Польщі та СРСР, тобто країн, що найбільше спричинилися до лемківського геноциду новітніх часів. При цьому особливого розголосу отримали заходи із поінформування західної громадськості про жажіття акції «Вісла». При цьому найбільш голосним було пікетування лемками польської амбасаді в Торонто в жовтні 1982 р. [8, с. 2–3].

Згадана практика пікетів та демонстрацій під радянськими та польськими амбасадими, вкотре була апробована в 1987 р., коли українська діаспора широко вшанувала жертв акції «Вісла» з нагоди 40-ліття цієї трагедії лемківського світу. І цього разу лемківські організації поставили перед собою завдання «в першу чергу розказати світові про події 1947 р. і дальших років, та створити таку духовну атмосферу, щоб дальші польські покоління знали, що ніщо не минається безкарно, що за кожну заподіяну кривду – треба відповідати і що та відповідальність паде на цілий нарід, якщо він завчасу не відсепарувався від злочинних елементів» [10, с. 2]. Протягом меморіального року представники українських установ в американській діаспорі проводили численні акції під дипломатичними польськими установами на американському континенті, інформуючи громадськість західних держав про новітній геноцид українців Закерзоння.

Висновки. У підсумку відзначимо ефективність політики культурної дипломатії, котру реалізовували представники лемківських організацій в США та Канаді в повоєнний час. Вона була спрямована як на популяризацію історії та культури русинів-українців у західному світі, так і на захист цінностей етнічної унікальності та всеукраїнської соборності від медійних атак комуністичної пропаганди. Відзначимо різноплановість застосовуваних лемками практик: видавнича справа науково-культурного та пропагандистського змісту, музейно-експозиційна діяльність, пікетування дипломатичних установ країн-агресорів із широким залученням засобів масової інформації. Усе це уможливило збереження культурної самобутності лемківських переселенців у глобалізованому західному світі та утвердження їхньої єдності з українством. Перспективним продовженням теми нашого дослідження вважаємо необхідність цілісного опрацювання феномену культурної дипломатії закордонного українства у ХХ ст.

Список використаних джерел:

1. Американська преса 1948 року про трагедію Закерзоння // Лемківщина. – 1982. – Ч. 3. – С. 8.

**КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЛЕМКІВСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У ДІАСПОРІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ-го СТОЛІТТЯ**

2. Басюк Е. Придбаймо нове приміщення для Українського Національного Музею в Чикаго / Е. Басюк // Свобода. – 1982. – 23 листоп.
3. Дорогі земляки, широка українська громадо! // Лемківщина. – 1979. – Ч. 1. – С. 1.
4. Дупляк М. Дещо про Український Лемківський музей у Стемфорді / М. Дупляк // Лемківщина. – 1987. – Ч. 4. – С. 22–23.
5. Дупляк М. До історії українського лемківського музею [Електронний ресурс] / М. Дупляк. – Режим доступу: http://lemko-ool.com/wp-content/uploads/2017/03/M_Dupliak_-_Museum.pdf. – Назва з екрану. – Дата звернення: 22.01.2018.
6. Лемківщина: земля-люди-історія-культура. – Т. 1. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1988. – 568 с.
7. Лемківщина: земля-люди-історія-культура. – Т. 2. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1988. – 494 с.
8. Назаревич Я. Дні жалоби й протесту в Торонті / Я. Назаревич // Лемківщина. – 1983. – Ч. 2. – С. 2–3.
9. Падох Я. Передмова // Лемківщина: земля – люди – історія – культура. – Т. 1. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1988. – С. 3–7.
10. Чи будемо готові? // Лемківщина. – 1987. – Ч. 1. – С. 2.
11. Appeal to Ukrainians of the World // Лемківщина. – 1990. – Ч. 3. – С. 23.
12. Bondarchuk I. Martyrology of our Lemkivshchyna // Лемківщина. – 1989. – Ч. 2. – С. 16–19.
13. Christianity of Ukraine // Лемківщина. – 1988. – Ч. 1. – С. 21.
14. Duplak M. Ukrainian Lemko Museum of Stamford / M. Duplak // Лемківщина. – 1988. – Ч. 2. – С. 21.
15. Dushnyck W. Death and devastation of the Curzon line: the story of deportations from Ukraine / W. Dushnyck ; Committee Against Mass Expulsion in cooperation with the Ukrainian Congress Committee of America. – New York, 1948. – 32 p.
16. Fesh M. In Lemkivshchyna after the forced resettlement // Лемківщина. – 1989. – Ч. 1. – С. 17–19.
17. Fesh M. Memoir of a young soldier in Lemkivshchyna after the forced resettlement // Лемківщина. – 1988. – Ч. 3. – С. 21–22.
18. Historical Congress of Ukrainian in Poland // Лемківщина. – 1990. – Ч. 1. – С. 17–20.
19. Human Chain – a tremendous success // Лемківщина. – 1990. – Ч. 1. – С. 20–21.
20. Lemkivshchyna's poet – Bohdan Antonych // Лемківщина. – 1989. – Ч. 3. – С. 18–21.

21. Matlaszek P. Dr. A day and a half in Polish – occupied Ukraine / P. Dr. Matlaszek // Лемківщина. – 1990. – Ч. 3. – С. 20–22.
22. Operation Wisla! Lest we forget // Лемківщина. – 1988. – Ч. 1. – С. 23.
23. Potichnyj P. J. The Lemkos in the Ukrainian National Movement / P. J. Potichnyj // Лемківщина. – 1991. – Ч. 2. – С. 25–29.
24. Potichnyj P. J. The Lemkos in the Ukrainian National Movement during and after WWII / P. J. Potichnyj // Лемківщина. – 1991. – Ч. 3. – С. 20–21.
25. Slaboshypuyskiy M. Nykyfor // Лемківщина. – 1990. – Ч. 2. – С. 22–24.
26. Syvytskyi M. Christmas in Lemkivshchyna // Лемківщина. – 1989. – Ч. 4. – С. 22–23.
27. Ukrainian Christianity // Лемківщина. – 1988. – Ч. 2. – С. 18.
28. Ukrainian Diaspora Forum // Лемківщина. – 1990. – Ч. 3. – С. 22.
29. Wooden Architecture of the Ukrainian Carpathians // Лемківщина. – 1988. – Ч. 2. – С. 22.

References:

1. The American press of 1948 about the tragedy of Zakerzon. (1982). // *Lemkivshchyna*, Vol. 3, p. 8.
2. Basiuk, E. (1982). Get a new room for the Ukrainian National Museum in Chicago. *Svoboda [Freedom]*.
3. Dear fellow countrymen, a wide Ukrainian community! (1979). *Lemkivshchyna*, part 1, p. 1.
4. Dupliak, M. (1987). Something about the Ukrainian Lemko Museum in Stamford. *Lemkivshchyna*, part 4, pp. 22–23.
5. Dupliak, M. *The history of the Ukrainian Lemko Museum*. [online] / Available at : http://lemko-ool.com/wp-content/uploads/2017/03/M_Dupliak_-_Museum.pdf. [Accessed 22 January 2018]. Title from the screen.
6. *Lemkivshchyna: land-people-history-culture*. (1988), Vol. 1. New York ; Paris; Sydney; Toronto.
7. *Lemkivshchyna: land-people-history-culture*. (1988), Vol. 2. New York ; Paris; Sydney; Toronto.
8. Nazarevych, Ya. (1983). Days of mourning and protest in Toronto. *Lemkivshchyna*, part 2, pp. 2–3.
9. Padokh, Ya. (1988). Preface. V: *Lemkivshchyna: land-people-history-culture*. New York ; Paris; Sydney; Toronto, Vol. 1., pp. 3–7.
10. Will we be ready? (1987). *Lemkivshchyna*, part 1, P. 2.
11. Appeal to Ukrainians of the World. (1990) *Lemkivshchyna*, part 3, P. 23.
12. Bondarchuk, I. (1989). Martyrology of our Lemkivshchyna. *Lemkivshchyna*, part. 2, pp. 16–19.
13. Christianity of Ukraine. (1988). *Lemkivshchyna*, part. 1, p. 21.

14. Duplak, M. (1988). Ukrainian Lemko Museum of Stamford. *Lemkivshchyna*, part. 2, P. 21.
15. Dushnyck, W. (1948). Death and devastation of the Curzon line: the story of deportations from Ukraine. *Committee Against Mass Expulsion in cooperation with the Ukrainian Congress Committee of America*, New York.
16. Fesh, M. (1989). In Lemkivshchyna after the forced resettlement. *Lemkivshchyna*, part. 1, pp. 17–19.
17. Fesh, M. (1988). Memoir of a young soldier in Lemkivshchyna after the forced resettlement. *Lemkivshchyna*, part. 3, pp. 21–22.
18. Historical Congress of Ukrainian in Poland. (1990). *Lemkivshchyna*, part. 1, pp. 17–20.
19. Human Chain – a tremendous success. (1990). *Lemkivshchyna*, part. 1, pp. 20–21.
20. Lemkivshchyna's poet – Bohdan Antonych. (1989). *Lemkivshchyna*, part. 3, pp. 18–21.
21. Matlaszek, P. Dr. (1990). A day and a half in Polish – occupied Ukraine. *Lemkivshchyna*, part. 3, pp. 20–22.
22. Operation Wisla! Lest we forget. (1988). *Lemkivshchyna*, part. 1, p. 23.
23. Potichnyj, P. J. (1991). The Lemkos in the Ukrainian National Movement. *Lemkivshchyna*, part. 2, pp. 25–29.
24. Potichnyj, P. J. (1991). The Lemkos in the Ukrainian National Movement during and after WWII *Lemkivshchyna*, part. 3, pp. 20–21.
25. Slaboshypytskyi, M. (1989). Nykyfor. *Lemkivshchyna*, part. 4, pp. 22–24.
26. Syvytskyi, M. (1990). Christmas in Lemkivshchyna. *Lemkivshchyna*, part. 2, pp. 22–24.
27. Ukrainian Christianity. (1988). *Lemkivshchyna*, part. 2, – p. 18.
28. Ukrainian Diaspora Forum. (1990). *Lemkivshchyna*, part. 3, p. 22.
29. Wooden Architecture of the Ukrainian Carpathians. (1988). *Lemkivshchyna*, part. 2, p. 22.